

LUBOŠ TARABA

Ta zatracená skála

OBLÉHÁNÍ
MALTY
1565

EPOCHA

EDICE

**Polozapomenuté
války**

POLOZAPOMENUTÉ
VÁLKY

Ediční rada edice Polozapomenuté války

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. (Ústav dějin UK a archiv UK)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (FF UJEP Ústí nad Labem)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií
a žurnalistiky)

PhDr. Petr Hofman

prof. PhDr. Martin Kovář, Ph.D. (FF UK, Ústav světových dějin)

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK a Technická univerzita Liberec)

PhDr. Karel Richter, CSc. (Klub autorů literatury faktu)

prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF UK, Ústav světových dějin)

POLOZAPOMENUTÉ
VÁLKY

EDICE

Nahoře uprostřed leží na výběžku Sciberras pevnost San Ilmo spolu s kavalírem. Před San Ilmo je patrný navelin včetně děl, která naněj umístili Osmané. Z výšin Monte Sciberras mluví na San Ilmo dvě řady těžkých obléhacích kanonů. (Isto děla byla později přesunuta k Sengleji a Birgu.) Jiná těžká děla jsou otočena ve směru přes vody zátoky Marsa proti pevnosti San Angelo. Na výběžku Sciberras je cesta vybudovaná Osmany pro přepravu obléhacích děl do jejich postavení.

Nadvo od Sciberras kotví v zátoce Marsamxett osmanské galéry. Část flotily Paliho pašy se sem přesunula po pádu San Ilma. Dole uprostřed (vedle plánů budoucího města Valletta, postaveného na výběžku Sciberras) je zachyceno přetahování loď po souši do zátoky Marsa. Dole uprostřed leží osmanský tábor u vesnice Marsa. Napravo od něj stojí osmanské baterie na výběžku Corradino, namířené přes Francouzskou zátoku proti Sengleji a baště San Michele. Kolom Sengleje je dobře viditelná dřevěná zábrana proti vyloďování, o které se Osmané neúspěšně pokusili v červenci 1565.

Mapa věrně zachycuje jak baštu San Michele (vpravo uprostřed), tak opevnění Sengleje včetně baží a příkopu. V dalším průlivu mezi pevností San Angelo koží trojice řadových galéri. Zatímco Sengleje a Birgu spojuje přes Zátoku galéri dřevěný pontonový most, vjezd do zátoky chrání železný řetěz napjatý mezi San Angelem a výběžkem Sengleje. Vpravo nahoře jsou postavení osmanských baterií, ostřelujících z výběžku Kalkara přes stejnojmennou zátoku Birgu a San Angelo.

LUBOŠ TARABA

Ta zatracená skála

OBLÉHÁNÍ MALTY 1565

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Luboš Taraba, 2016

Cover © Karel Kárász, 2016

Drawings © Martin Ďasek, 2016

Czech Edition © Nakladatelství EPOCH s. r. o., 2016

ISBN (pdf) 978-80-7557-345-2

OBSAH

Bídni bastardi	9
Konec iluzí	27
Hnízdo zmijí	54
Moře galér	71
Nový domov	80
Svatí bojovníci	90
Zachránit duši	101
Živí mrtví	123
Křídla smrti	145
Malá pomoc	166
Pozemské peklo	181
Jako psi	190
Lepší zemřít	213
Grande soccorso	229
Alláhova vůle	256
Ordre de bataille	268
Chronologie	271
Výběr literatury a pramenů	274

Toto je peklo, jež bylo vám přislíbeno

Korán, Súra 36:63

BÍDNÍ BASTARDI

Zářící slunce se pozvolna vyhouplo nad mořský obzor a brzy svými paprsky příjemně rozežřívalo kamenné hradby bílé pětiboké pevnůstky, takzvaného kavalíra, tyčící se směrem k moři před pevností San Elmo na výběžku Sciberras ve vjezdu do tři a půl kilometru hluboké a na jednom místě až šestnáct set metrů široké zátoky, které místní říkali Marsa, zatímco jejich noví „páni“ ji nazývali Velký přístav. Několik španělských žoldnéřů v kožených kabátcích a s přilbami na hlavách však nevěnovalo tomuto každodenně se opakujícímu divadlu sebemenší pozornost. Všichni si namáhali oči, aby rozpoznali, jaký mráček se objevil na obzoru asi pětáctýřicet kilometrů odtud ze směru od Sicílie. Mráček se brzy změnil v protáhlý mrak a ten zase pozvolna prodělal přerod v les plachet a stěžňů. V té chvíli už ani jediný z těchto mužů nepochyboval, že ti, které už po několik dnů vyhlíželi, jsou tady.

Za chvíli přišel na kavalír i sám velitel San Elma, šedesátiletý piemontský šlechtic Luigi Broglia. Místo tradičního černého pláště s bílým osmicípým křížem už měl přes ramena přehozený jiný, v červeném provedení. Znamenalo to, že špitálníci svatého Jana Jeruzalémského, poslední z trojice řádů, které vznikly na počátku křížových výprav v Jeruzalémě, aby chránily poutníky do Svaté země a bojovaly s „nepřáteli pravé víry“, jsou opět ve válce. Zatímco popel z hranic s posledními templáři rozfoukal vítr už před více než dvěma sty padesáti lety a německé rytíře, kteří brzy opustili Svatou zemi, aby bojovali proti pohanům na východě Evropy, obral před čtyřmi desítkami let o jejich „vlast“ na březích Baltského moře jejich vlastní velmistr Albrecht Braniborský, poté co přestoupil k luteránům, johanitě, jak se jim také říkalo, zůstávali věrní dávné přísaze bojovat s „nevěřícími“. Ta je z Jeruzaléma přivedla až sem na ne příliš pohostinný ostrov Malta, k níž se nyní majestátně blížila válečná flotila sultána Sulejmana, aby je odtud jednou pro vždy smetla do moře.

Na stožár v San Elmu vylétla rudá řádová vlajka a z kavalíra zaduněl výstřel z těžkého děla, *culveriny*. Po pár desítkách vteřin se ozval jako opožděná ozvěna kanon z pevnosti San Angelo na protilehlém

břehu Velkého přístavu. Velitelé tamní stočlenné posádky, Vasino Malabalia a Luis Sansenème, zvaný Luserches, oznamovali, že jejich muži také zahlédli nepřátelské galéry. Další výstřel znamenal, že nebezpečí vzal na vědomí Pedro de Mesquita, vojenský velitel maltské metropole Mdiny vzdálené od San Angelo něco méně než pět kilometrů. Jako poslední se stejným způsobem přihlásil ze třináct kilometrů vzdálené citadely na sousedním ostrově Gozo tamní guvernér Juanito Torrelas. V městečku Birgu, spojeném s pevností San Angelo padacím mostem, stejně jako na nedalekém výběžku, který se původně jmenoval Ostrov svatého Michala a jemuž se nyní říkalo na počest předcházejícího řádového velmistra Senglea, se rozdrncela okna, jak spustili vojenští bubeníci a trubači. Všichni všeho nechali a utíkali na hradby. Zadýchaní, mnozí s neskrývanými obavami z budoucnosti přihlíželi defilé impozantní, pozvolna se blížící válečné flotily „velkého Turka“.

V maltských vesnicích, *casal*, naproti tomu zavládl zmatek. Nervózní lidé nakládali chvatně na osly a muly koše s připravenými zásobami jídla a dalšími potřebnými věcmi a s celými rodinami před sebou hnali svůj největší majetek, kozy, ovce a krávy. Někteří spěchali v mracích prachu po kamenitých cestách do nitra ostrova, kde se na skalnatém vrchu za dvojítm pásem omšelých hradeb kolem kostela svatého Pavla krčily domy a paláce místní šlechty. Mdina, připomínající řadou opuštěných ulic a domů spíše město duchů než ostrovní metropoli, jim měla poskytnout ochranu před obávaným nepřítelem stejně jako bývalá rybářská vesnice Birgu, přestavěná špitálníky na jejich sídlo. Jenže u tamní Aragonské brány už stál jeden z řádových rytířů, kapitán válečné galéry Gabriel Gort a část uprchlíků rovnou posílal do sousední Senglei, protože by se do Birgu všichni nevešli. Na ostrově Gozo utíkali všichni do jediného opevněného místa, do staré pevnosti, jejíž hradby na kulatém skalnatém ostrohu alespoň vyvolávaly určitý pocit bezpečí před hordami Alláhových „svatých bojovníků“, *gazi*.

Ještě než z Birgu vyrazil houf ozbrojených jezdců doprovázejících místního protomedika, městského lékaře Camilla Rossu, pověřeného úkolem otrávit těch několik málo studen a pramenů na ostrově, k nimž by se mohl nepřítel dostat, odrazily kolem poledne od mola

v Birgu čtyři válečné galéry s červenými prapory s bílými kříži uprostřed. Na zádi jedné z nich stál čtyřicetiletý rytíř Mathurin d'Aux de Lescout. Třebaže se mu třásly ruce a vlasy zbělely během dvanácti hodin, kdy se s ním před deseti lety právě v tomto přístavu obrátila za bouře jeho loď dnem vzhůru, mezi Gibraltarem a Konstantinopolí nebyl jediný křesťanský kapitán ověnčený takovým věhlasem, ale také strachem a nenávistí jako tento francouzský šlechtic známý více pod válečným jménem Romegas.

Galéry, hnané záběry dlouhých vesel, obsluhovaných křesťanskými trestanci, galejníky, muslimskými zajatci, piráty, korzáry anebo tureckými námořníky a osmanskými vojáky, propluly během pár minut Velkým přístavem a kolem pevnosti San Elmo zamířily na otevřené moře. Osmanští kapitáni brzy malý houf nepřátelských lodí zaznamenali, ale nevěnovali mu pozornost. Pokračovali dále jako na přehlídce u Zlatého rohu v Konstantinopoli.

Jakmile bylo jasné, že nepřátelská flotila nehodlá zakotvit nikde poblíž Velkého přístavu, jednásedmdesátiletý velmistr Jean de la Valette svolal většinu z přibližně pěti set padesáti řádových rytířů a „služebných bratrů ve zbrani“ do kostela svatého Vavřince „u moře“ ke svaté zpovědi a na mši. Valette byl jedním z několika posledních přímých protagonistů nuceného exodu jejich řádu z ostrova Rhodos před dvačtyřiceti lety, odkud je vyhnal sultán Sulejman, též Sulejman, který je chtěl nyní definitivně zničit. „Strašná armáda odvážných barbarů napadla náš ostrov. Tito lidé, mí bratři, jsou nepřáteli Ježíše Krista. Dnes jde o obranu naší víry, jinak Korán vytlačí evangelium. Bůh dnes žádá naše životy, kterými mu sloužíme. Šťastní budou ti, kteří tuto oběť přinesou jako první,“ rezonovala slova v pořadí devětačtyřicátého velmistra chrámovou lodí. Všichni věděli, že je čeká boj na život na smrt. Přesto prý odcházeli z kostela, jako kdyby „se znovu narodili“.

Ještě předtím, než se rytíři sešli v kostele, se na náměstí v Birgu sešikovalo asi tisíc mužů, vesměs španělských arkebuzířů a pikenýrů doplněných o stovku řádových příslušníků a několik desítek jezdců. Guillaume de Coppier, jmenovaný v druhé polovině března maršálem, tedy vrchním velitelem řádového vojska, je povede podél břehu ostrova tak, aby měli lodě „nepřátel pravé víry“ na dohled, popřípadě

aby Turkům zabránili se vylodit. Jezdci dostali navíc instrukce varovat všechny vesničany, které potkají, a nasměrovat je do Mdiny.

Po mši se ve velkém sále pevnosti San Angelo sešla válečná rada. Osmanská flotila zatím pozvolna obeplouvala Maltu, sledovaná ze souše Coppierovým oddílem. Válečné galéry a galeoty, stejně jako nákladní lodě, se držely ve třech velkých skupinách s odstupem za vedoucí galeotou, měřící průběžně hloubku mořského dna. Mezi galérami se vyjímalá svou velikostí admirálská *lanterna* nesoucí na zádi stříbrný čtverec se zlatou kupolí a půlměsícem doplněný o koňský ohon. Znamenalo to, že sultán Sulejman je přítomný, byť zůstal doma ve svém konstantinopolském paláci Topkapi postaveném jeho pradědem Mehmedem II.

Jean de la Valette

Ze skalisek nedaleko narychlo opuštěné rybářské osady Zurrieg se Coppier díval, jak nepřátelské galéry proplouvají mezi maltským pobřežím a pět a půl kilometru vzdáleným skalnatým ostrůvkem Filfla. Jeden z jeho rytířů, Ramon Fortuyn, stál kousek od něj a pečlivě je počítal. Zastavil se na čísle sto třiadevadesát válečných lodí různých

velikostí a typů. Včetně doprovodných lodí prý celé loďstvo čítalo tři sta osmdesát plavidel. Za soumraku zamířil Coppier do Mдины. Aby ho nepřítel v noci nepřekvapil, poslal hlídku na kopec Monte Falco vzdálený asi tři kilometry od města.

Když Osmané konečně zastavili v široké zátoce Ghain Tuffieha, kde stráví první noc na ostrově, v Mdině z toho logicky vyvodili, že prvním cílem útoku bude jejich město. Třebaže si místní šlechtické rodiny udržovaly od rytířů ostentativní odstup, ještě týž večer vyslaly do Birgu hraběte Lucu d'Armenia se vzkazem, že budou město aktivně bránit, poskytne-li jim řád ještě další vojáky, jinak se zavrou v tamní citadele a tam snad s pomocí boží přečkají obležení. Jean de la Valette nemohl nechat takovou nabídku bez povšimnutí už proto, že řada maltských šlechticů představovala důležitou posilu pro řádovou jízdu. Mđina se navíc nabízela jako ideální místo, kam kavaleristy uklidit, protože v Birgu nebo Senglei, budou-li obklíčeni, by byli k ničemu a jejich koně by navíc spotřebovávali drahocennou vodu a obilí. Kapitán Juan de Guaras velící všem dvěma stům osmdesáti jezdcům, včetně třiceti řádových rytířů, tak brzy dostane rozkaz nevracet se do Birgu, odkud se navíc do Mđiny okamžitě přemístí sto padesát španělských žoldnéřů kapitána Giovanniho Vagnoneho společně s dvěma sty padesáti Maltany, příslušníky ostrovního pomocného vojska. Třebaže se na válečné radě ozvaly hlasy, že by bylo vhodnější ponechat jak Mđinu, tak citadelu na Gozu jejich osudu, de la Valette nesouhlasil. Když už nic jiného, obě místa mu umožňovala zůstat v kontaktu se španělským místokrálem na Sicílii donem Garcíou Álvarezem de Toledo, který měl podle dohody přijít řádu na Maltě na pomoc.

Po celou noc bylo živo také na předměstí u bašty San Michele „známém jako Bormla“, což znamená „Stráž páně“. Muslimští otroci tu bourali domy vesničanů, aby nemohly posloužit nepříteli. Kameny ze stržených domů dopravovali za hradby San Michele, popřípadě do sousedního Birgu, kde poslouží jako stavební materiál na opravy, popřípadě budou po ruce vojákům na hradbách proti nepříteli v příkopu pod nimi. Velmistr nezapomněl ani na válečné lodě. Z celkového počtu sedmi řádových válečných galér jich bylo na Maltě v dané chvíli šest. Chybějící loď, *lanterna* kapitána Pierra

de Roquelaure Saint Aubin se tou dobou pohybovala někde poblíž Berberského pobřeží, kam ji de la Valette poslal na průzkum. Protože se do vodního příkopu mezi San Angelo a Birgu mohly vměstnat jen tři asi pětáctýřicet metrů dlouhé a šest metrů široké galéry *San Giovanni* a dvojice velitelských *capitan*, zbývající dvě lodě, *Corona* a *San Gabriele*, jejich posádky potopily kousek od Birgu tak, aby bylo možné je později vyzvednout a znovu použít. V přístavu zůstala osamocena jen velká osmanská nákladní *maona*, kterou ukořistil před několika měsíci rytíř Romegas. Prozatím ji u mola dělala společnost galéra *San Giacomo* připravená kdykoli vyplout. Menší lodě vytáhli námořníci a rybáři z vody a uložili je, popřípadě je ukryli do lépe chráněných zákoutí v přístavu.

Neplatilo to však pro malou fregatu, která měla dopravit na Sicílii italského rytíře Giovanniho Castruzza vezoucího španělskému místokráli na Sicílii velmistřův dopis, že se ve tři hodiny (po východu slunce) v pátek 18. května 1565 objevilo na dohled sto třicet

Malta v obklíčení osmanské flotily

neprátelských galér doprovázených třinácti nákladními maonami a dalšími pěti velkými loděmi. „Očekávám Vaši pomoc,“ končil dopis, který bude mít don García de Toledo už následující den na stole ve své rezidenci v přístavním městě Messina.

Během několika dnů proletěla Evropou zpráva, že Osmané napadli pomyslnou bránu do západního Středozeří. „Kdyby Turci ovládli Maltu, není jisté, jaké další nebezpečí by pro zbytek křesťanstva následovalo,“ dala se slyšet anglická královna Alžběta I. Třebaže jako anglikánka měla vůči papeži Piovi IV. a „nejkatoličtějšímu“ králi Španělska Filipovi II. více než výhrady, a třebaže její otec Jindřich VIII. Řád svatého Jana Jeruzalémského v Anglii téměř do základů zlikvidoval a jeho nemalý majetek zabavil, tentokrát byla, alespoň v duchu, na straně asi osmi tisíc mužů chystajících se k nerovnému boji. Stejně jako všichni ostatní, i Alžběta si uvědomovala, že začíná další kolo zápasu o to, zda na evropském kontinentě vyrostou místo kostelů minarety, jak to žádá Korán od svých vyznavačů. Prozatím z tohoto souboje vycházeli jako vítězové potomci beje Osmana, náčelníka tureckého kmene Kyie. Přitom před více než třemi sty lety nikdo v Evropě o Osmanovi a jeho „svatých bojovnících“, dotírajících na jihovýchodní hranici Byzantské říše, ani neslyšel. Stačilo však jediné století a muslimský „Turek“ se stal křesťanskou noční můrou.

Když první říjnový den roku 1520 vstoupil tehdy šestadvacetiletý Sulejman do paláce Topkapı, aby se jako v pořadí desátý sultán ujal vlády, biskup z Nocery Paolo Giovio, sloužící jako diplomat florentského rodu Medici, to glosoval slovy, že „děsivého lva“ Selima I., který během osmileté vlády zdvojnásobil rozlohu své říše na téměř čtyři miliony kilometrů čtverečních, vystřídalo „milé jehňátko“. Stejně jako jiní, i Giovio pokládal kultivovaného, vzdělaného a zlatníkem vyučeného Sulejmana za „nebojechtivého a mírumilovného“. Uplynulo pár měsíců a biskup musel uznat, že se jako prognostik neosvědčil.

Sulejman, kterému Evropa později přisoudí přízvisko „Nádherný“, zatímco jeho poddaní ho nazvou „Zákonodárcem“, hned na jaře následujícího roku vyrazil v souladu s tradicí svých předků jako „dobytel západních a východních zemí“ na první válečnou výpravu.

Držel se přitom rady svého umírajícího otce Selima: „Budeš velkým a mocným vládcem, zmocníš-li se Bělehradu a vyženeš-li rytíře z Rhodu.“

Jen co Sulejman vkročil v září 1521 do právě dobytého Bělehradu, pokládaného za bránu do Uher a střední Evropy, poslal nedávno zvolenému velmistrovovi řádu svatého Jana Jeruzalémského dopis s výzvou, aby se stal se svými rytíři jeho „drahým přítelem“. Pokud tuto nabídku odmítne, Rhodos, kde řád sídlil už dvoustým dvanáctým rokem, dopadne jako „jiná krásná a silně opevněná města... zničená buď ohněm nebo mečem“. „Velice dobře jsem porozuměl tomu, co má Váš dopis znamenat,“ odpověděl sedmapadesátiletý Philippe Villiers de L'Isle Adam do Konstantinopole. „Nyní, když tomu strašnému Turkovi patří Egypt a Alexandrie a v jeho moci se nachází celá východní část Římské říše... pozře nejen Sicílii a Itálii, ale i celý svět,“ prorokoval malověrně pětáctýřicetiletý druhorozený syn florentského vládce Lorenza de'Medici, papež Lev X. Třebaže pouhé tři roky předtím vyhlásil „proti Turkovi“ křížovou výpravu, nyní aby se bál, zda se v papežských přístavech Ancona či Civitavecchia neobjeví sultánovy galéry vezoucí vojsko k útoku na Svaté město.

Ačkoli Sulejmanova moc sahala od Uher po Persii a od Černého k Rudému moři a odtud přes Egypt až daleko na západ Berberského pobřeží, Středozevní moře, kterému Osmané říkali Bílé, bylo daleko vzdálené tomu, aby ho mohl pokládat za své. A to i přesto, že se Benátky, pyšníci se stále největší válečnou flotilou ve Středozevní, nyní chovaly vůči Konstantinopoli více než podlézavě, jen aby sultánovi nezavdaly záminku k válce a udržely si tak s jeho blahosklonným souhlasem alespoň postavení obchodní velmoci. Námořním hegemonek ve východní polovině Středozevní se totiž právě stávala Osmanská říše. Byl to ostatně Sulejmanův otec, kdo vybudoval první opravdovou válečnou flotilu. Ale nejen to. Když Selim I. dobyl tři roky před svou smrtí mamelucké impérium v Egyptě, svou poslušnost, služby a zkušenosti mu nabídli nejobávanější muslimští piráti, samozvaní vládci Berberského pobřeží, čelící rostoucímu tlaku nového nepřítelk, nedávno sjednoceného katolického Španělska.

Nejznámějšími z nich byli bratři z ostrova Lesbos, Aroud, přezdívaný v Evropě Barbarossa, a Khizir. Když prvně jmenovaný

přišel o život, druhý ho více než zastoupil. Nikoli náhodou mu sul-tán Sulejman dal později nové jméno „Blaho víry“, *Khair-ad-dîn*. Haireddin, jak se to zkomolilo v Evropě, si присvojil po bratrově smrti i jeho přezdívku. Jak sám tento tehdy čtyřicátník při každé příležitosti tvrdil, k pirátství ho dohnali právě rytíři z Rhodu, když napadli loď patřící jeho rodině. Jednoho z jeho tří bratrů, Illiase, zabili, a druhé-ho, Uruçe, drželi tři roky v otroctví, než se mu podařilo uprchnout.

Těch několik stovek „bídnych bastardů“ z ostrova Rhodos leželo v žaludku i jeho „velkému pánovi“ Sulejmanovi. „Nejhorší ze všech, kdo žijí v omylu, vyslaní ďáblem a pověstní úskočností a rafinovaností, vyvrhelové, prokletí služebníci ničemnosti, zkušené mořeplavci a vynikající navigátoři,“ tak psal o johanitech osmanský kronikář Mustafa Gelal-Zade. „Tito korzáři jsou pověstní svou rozhodností a odvahou,“ dodávali jiní s tím, že této „zlé bandě Franků“ prý neunikne žádná loď, na kterou zaútočí. Sulejmana už dříve dráždily nové a nové zprávy a zvěsti, jak a kde řádové galéry napadly jeho lodě, vyplnily pobřeží a odvezly si odtud muslimské otroky, popřípadě daly na pamětnou berberským a maurským pirátům. O to více a rychleji se s nimi musel vypořádat, pokud chtěl být skutečným pánem Bílého moře, jak mu poradil otec.

Rytíři, proti kterým hodlal vyrazit, už ale nebyli oněmi „svatou vírou“ prodchnutými idealisty z bývalého řeckého kláštera svatého Jana Křtitele v Jeruzalémě, které vzal v roce 1113 pod svou ochranu papež Paschalis II. jako ty, co pečují o poutníky mířící k Ježíšovu hrobu. Ze špitálníků se proměnili ve válečníky za „svatou věc“, za niž bojovali a umírali tak vehementně, až se jim to málem stalo osudným. Pouhých sedm se jich zachránilo při pádu poslední křižácké pevnosti ve Svaté zemi, biblického Akkonu v květnu 1291. Tento houf posledních z posledních našel útočiště na Kypru v tamním křižáckém království. Zde vyměnili pevnou zem pod nohama za dřevěné paluby galér na nejistém moři. Zvládli to dokonale a rychle. Už za deset let měli prvního admirála a jejich válečné galéry proháněly po východním Středomoří lodě „nevěřících“ stejně zdatně, jako muslimští piráti lovíli křesťanská plavidla. Tím však natolik zkomplikovali život svému hostiteli, kyperskému králi Jindřichovi II., že se museli brzy poohlédnout po nové „vlasti“.

Po čtrnácti letech na Kypru se tehdejší velmistr Foulques de Villaret domluvil s janovským námořním kondotiérem Vignolem de'Vignoli, jenž sloužil jako admirál byzantskému císaři Androniku II. Palaiologovi, že spojí síly, aby se zmocnili Rhodu, byť nepatřil nikomu jinému než právě Byzanci. Dohoda zněla, že de'Vignoli z této kořisti dostane třetinu, zbytek připadne řádu. Jakmile de Villaret získal pro tento plán podporu u papeže Julia II., zaútočili. Řecké obyvatelstvo se i s přispěním Osmanů bránilo tři roky, ale bez pomoci z Konstantinopole nemohlo vzdorovat věčně. V roce 1310 se Rhodos, ležící pouhých deset kilometrů od osmanských břehů, stal oficiálně novým sídlem řádu. Byť rytíři ani zde své původní poslání špitálníků nezanedbávali, alespoň podle stížností na ně vznášených u svatého stolce zvláště ze strany benátských kupců, jejichž dávné renomé patřilo minulosti, byli nyní více „mořskými lupiči“ než „svatými válečníky“. Jediné, na čem opravdu lpěli, byl boj a z něj plynoucí kořist umožňující jim financovat jak špitály, tak řád a jeho soukromou válku s „nevěřícími“.

Osmanští vládci, kteří mezitím vyměnili titul *bej* (pán) za *sultan* (mocný), nemohli přítomnost rytířů na Rhodu do nekonečna

Johanité dobývají Rhodos

přehlížet. Už v roce 1440 se pokusil zbavit nepříjemných sousedů mamelucký sultán az-Zahir Gaqmaq. O čtyřicet let nato dostal obdobný nápad Sulejmanův předchůdce Mehmed II. Třebaže se mu říkalo „Dobyvatel“, tentokrát se jeho mohutné loďstvo a vojsko muselo z ostrova (potupně) stáhnout, jak stojí na jeho náhrobku. Ovládnutí Rhodu a dalších ostrovů v okolních vodách Egejského moře jako Kos, Leros, Tilos či Khalkia se s postupem času jevilo v Konstantinopoli stále více nutností, zvláště když Mehmedův vnuk Selim I. po porážce egyptských mameluků připojil roku 1517 ke své říši Sýrii a Egypt. Tím se stal nejen chalífou, tedy „náměstkem božího posla Mohameda“ a tudíž nejvyšším ochráncem muslimského světa, ale také sousem španělského Habsburka Karla V. Třebaže si Mehmed II., který zahájil budování válečného loďstva, dal říkat „pán obou moří“, Bílého a Černého, teprve Sulejman si tento titul nejen skutečně plně zasloužil, ale dokonce se stal „pánem tří moří“, tedy i Rudého. Odtud, z Arabského poloostrova, vyrážely jeho lodě na daleké plavby do Indie, kde se utkávaly s galeonami jeho jiného rivala, portugalského krále Manuela I. a jeho následníka Jana III.

Prvním předpokladem k tomu, aby Sulejman opanoval Bílé moře, bylo zničit johanitský ministáteček na Rhodu. Bez toho se nemohla cítit v bezpečí žádná z jeho lodí pendlujících mezi Konstantinopolí a egyptskou Alexandrií či mířících s muslimskými poutníky do Levanty na jejich cestě do „svatých měst“ Mekky a Mediny. „Vaše odporné zásahy proti mému (vámi) utlačovanému lidu vyvolaly můj zármutek a hněv. Nařizuji Vám proto vydat okamžitě ostrov a pevnost Rhodos,“ nebral si Sulejman na jaře 1522 už sebemenší servítky v dopise Philippovi Villiers de L'Isle Adam. Mezinárodní konstelace pro likvidaci rhodských rytířů byla více než příznivá. Nikdo z Evropy nepřijde vzdálenému ostrovu a hrstce jeho pánů na pomoc, odhadovali realisticky sultánovi vezíři, členové dvorské rady, *divan*, poměry panující v křesťanském světě.

Koncem června zahájilo čtyřicet osmanských těžkých a sedmdesát lehkých válečných galér, doprovázených padesáti dopravními loděmi a dalšími desítkami pomocných plavidel, námořní blokádu Rhodu. Po měsíci se na ostrově vylodilo kolem padesáti tisíc sultánových vojáků, které doprovázelo dalších padesát tisíc mužů, zákopníků,

minérů, námořníků, veslařů a otroků, čímž blokáda plynule přešla do obležení. To už byl na místě i sám Sulejman. Pět stovek rytířů, patnáct set žoldnéřů a dva a půl tisíce mužů z řad obyvatel Rhodu mu však kladlo neskutečný odpor. Hodně jim pomohla i přestavba města na nejlepší pevnost na světě, jak se tehdy tradovalo. Spolu s dvaadvacetiiletým lékařem, kondotírem, ale především vynikajícím válečným stavitelem Gabrielem Tadinim, kterého L'Isle Adam přetáhl Benátčanům z Kypru do svých služeb, rytíři odrazili všechny útoky. Do nekonečna ale vzdorovat nemohli. Když se velmistr a sultán po sto šestačtyřiceti dnech obležení konečně 20. prosince dohodli na kapitulaci, obránců města zbývalo patnáct set. Spolu s Rhodem johanitský řád ztratil ostrov Kos a nedaleký přístav Bodrum (Halkarnassos) ležící na asijské pevnině.

Přesně na Nový rok 1523 zamířilo na západ padesát lodí, včetně tří válečných galér a jedné obrovské karaky *Santa Anna* sloužící jako velmistra velitelská loď, se sto osmdesáti přeživšími rytíři a čtyřmi tisíci obyvatel města, kteří se rozhodli pro nejistotu vyhnanců před osmanskou vládou. Směřovaly na benátskou Krétu, kde počkají do jara, na počasí příhodné pro plavbu. „Půjdem za svatým otcem a (francouzským) králem, abychom s respektem k našemu řádu sloužice křesťanské víře konali, co si přejí,“ prozradil své další úmysly de L'Isle Adam. Jenže, jak se brzy ukázalo, službu králi v Paříži, k němuž měl jako Francouz logicky nejbližší, vyloučily spory Františka I. s papežem a právě probíhající francouzsko-španělská válka. První útočiště našli rytíři v sicilské Messině, patřící Španělsku. Když však ve městě vypukl mor, který tam možná zavlekli právě oni, museli se přesunout do Baiie poblíž Neapole. Odtud je bývalý vychovatel Karla V. a na staletí poslední „cizinec“ na stolci svatého Petra, rodák z Utrechtu Hadrián VI. pozval do Civitavecchia. Papežský přístav se stal sídlem jejich „konventu“ jen na chvíli. Následně putovali do „města papežů“, tedy do Viterba vzdáleného asi sedmdesát kilometrů od Říma.

Philippovi de Villiers de L'Isle Adam bylo od počátku jasné, že i to je pouze přechodné řešení, třebaže právě ještě téhož roku usedl na stolec svatého Petra jako Klement VII. pětadvacetiiletý příslušník florentského rodu Medici Giulio di Giuliano, pyšníci se

příslušností k jejich řádu. Jenže nový *papa* měl od počátku jiné a důležitější starosti než se zabývat osudem houfu „svých bratrů“. Právě se totiž snažil usmířit znepřátelené panovníky Francie a Španělska, Františka I. a Karla V. soupeřící o kontrolu nad západní Evropou. Jen tak by mohl vytvořit, jak si přál, velkou koalici proti stále nebezpečnějšímu „Turkovi“. Když však František I. dobyl Milán, kterého se s pomocí předcházejícího svatého otce zmocnil v roce 1521 Karel V., Klement prohodil priority. Místo boje s „nevěřícími“ se pokusil „osvobodit“ s pomocí Francouzů Itálii od Španělů, aby tak dosáhl „*libertas Ecclesie*“ (závislé tentokrát na Paříži). Dohodl se proto s francouzským králem a Benátkami, mezi něž rovnou rozdělil budoucí kořist po Španělech, Sicílii s jejími obilnými lány přiřkl námořní republice a Neapolsko a Milánsko Francii. Jenže bitva u Pavie v roce 1525 přinesla španělské vítězství korunované zajištěním Františka I. a jeho internací v Madridu.

Klement VII.

Snaha Luisy Savojské, matky Františka I., dostat syna z „císařových spárů“ zašla až tak daleko, že se francouzští diplomaté vypravili do Konstantinopole. Sulejman je neodmítl vyslechnout už proto, že pochopil, jaká příležitost se mu nabízí s novým spojencem, až opět zaútočí na Evropu. Po bitvě u Moháče slavil nejen vítězství, ale i smrt českého a uherského krále Ludvíka Jagellonského, čímž nechtěně způsobil, že se jeho druhým úhlavním rivalem stane po Karlu V. také jeho mladší bratr, rakouský arcivévoda a zakrátko i český a uherských král Ferdinand. Francouzská karta tak nabývala na významu.

V téže době neúnavný Klement VII. zorganizoval „proticísařskou cognackou koalici“ tvořenou vedle Francie a Benátek ještě Toskánskem a Anglií Jindřicha VIII. Ale ani tato aliance si nedokázala se španělským Habsburkem poradit, natož mu zabránit v obsazení Říma na jaře 1527. Němečtí lancknechti a španělští pěšáci Věčné město nejen důkladně vyplenili, ale zmocnili se i svatého otce. „Jeho katolické Veličenstvo“ Karel V. však nemohl držet papeže v zajetí, takže se domluvili na výkupném a Klement VII., který si nechal na znamení nesvobody církve narůst plnovous, se mohl potupně nastěhovat zpátky do Věčného města.

Velmistr L'Isle Adam mezitím cestoval po evropských dvorech. Přesvědčoval tamní vládce o bohulibém působení svého řádu a tudíž i o nutnosti nového sídla, které by mu umožnilo pokračovat v boji „za svatou věc“. Byť ho všude vítali, vítaným hostem nebyl, jak sám cítil. Jak L'Isle Adam, tak jeho řád připomínal staré časy, o které už nikdo moc nedbal a ani nestál. Nyní všechny, vedle osmanské hrozby a vleklého francouzsko-španělského přetahování o západ Starého kontinentu, stále více zaměstnával protestantismus. Pokud Klement VII. augustiniánského mnicha Martina Luthera a jeho pětadevadesát tezí zpočátku podceňoval, zanedlouho pochopil, jak hluboce se zmýlil. Křesťanský svět se opět pozvolna dělil, podobně jako před pěti stoletími. Zatímco tehdy došlo k rozluce mezi katolickým západem a ortodoxním východem, nyní se pozvolna rýsovala dělící linie mezi vesměs protestantským severem a katolickým jihem. Rhodští rytíři by se v těchto bouřlivých časech se svými vojenskými zkušenostmi hodili, ale problém tkvěl v tom, že podle svých regulí

nesměli pozvednout meč proti nikomu jinému než proti „nevěřícím“. A navíc poslouchali jen „svatého otce“ v Římě.

L'Isle Adam se přesto nevzdával naděje, že někde přece jen řádové galéry znovu zakotví natrvalo. Prozatím bylo oficiální sídlo na válečné karace *Sant'Anna* zakotvené v Messině na Sicílii patřící Karlovi V. Ve velmistrově hledáčku se postupně ocitla Kréta, Kythéra, Elba, Menorca, Ibiza, Ischia, ale ani jedna z variant nevyšla, stejně jako Malta, kterou Karel V. rytířům nabídl včetně severoafrického města Tripolis poprvé už v roce 1524. L'Isle Adam poslal do obou míst komisi tvořenou osmi rytíři, aby se tam porozhlédli a podali mu zprávu.

Ty však Malta, která patřila od roku 1283 aragonským králům a nyní jejich dědici Karlu V., nijak nenadchla. „Ostrov... je pouhá skála z měkkého pískovce zvaného tuf, přibližně šest až sedm mil délky a asi čtyři míle na šířku. Kamenný povrch kryjí tři nebo čtyři stopy zeminy, která je stejně tak kamenitá a velice špatná pro pěstování pšenice stejně jako dalších obilovin. Na druhé straně Malta dává hodně fíků, melounů a různé ovoce. Ostrov především vyváží med, bavlnu a kmín, které obyvatelé směňují za obilí. Kromě několika pramenů ve středu ostrova zde není žádná další tekoucí voda ani studně, jejichž nedostatek nahrazují obyvatelé cisternami,“ zněly závěry nepřiliš optimistické zprávy. Rytíři dále referovali, že na Maltě chybí dřevo a že ostrov nabízí pouze jedno až dvě vhodná místa jako kotviště velkých lodí. Ani jedno však nebylo opevněno. Jen v zátoce zvané „Velký přístav stojí pevnost vyzbrojená několika moždíři a třemi malými děly“. Na Maltě žilo v té době asi patnáct tisíc „duší“, většinou zemědělců a rybářů hovořících dialektem, který se ze všeho nejvíce blížil arabštině.

Druhý ostrov, přes čtrnáct kilometrů dlouhý a sedm kilometrů široký Gozo (Gowl, Ghawdet, Godzo jak znějí další varianty jeho jména) s pěti tisíci obyvateli a starobyrou citadelou, zvanou Velký hrad, sloužící jako útočiště v případě pirátského útoku, byl od Malty oddělen osmikilometrovým průlivem s ostrůvky Comino (Kemmina) a Cominotto. Gozo byl podle téže zprávy sice více zelený a úrodný, zato nedisponoval žádným vhodným přístavem.

Z Tripolisu, který představoval doslova danajský dar, garantující řádu, že ho Osmané nenechají na pokoji, i kdyby si to přáli, si členové

komise odnesli ještě horší dojmy. Město chráněné dva a půl metru vysokými starými hradbami se nedalo dlouhodobě bránit. Přestavět ho na moderní pevnost si ale zchudlí rytíři nemohli dovolit. A tak velmistr Karlovi V. mezi slovy díky sdělil, že na jeho nabídku nereflakuje. Stále se domníval, že by se i s řádovými bratry přece jen jednou mohl vrátit na ostrov boha slunce Héliu, Rhodos. Do jeho úvah se však vkrádaly stále více obavy, aby se nestal „posledním velmistrem“, jak se dal slyšet.

Jenže koncem května 1529 se Haireddin Barbarossa, jehož dosavadní základnou byl ostrov Džerba u Tunisu, znovu zmocnil se Sulejmanovou podporou města Alžír a po něm i španělské pevnosti Peñón de Argel na ostrově u vjezdu do tamního přístavu. Tato nepřijemná zpráva Karlovi V. ještě více zhořkla, když se dozvěděl, že konvoj lodí vyslaných k Peñonu se zásobami, municí a hlavně dvěma tisíci sedmi sty muži, skončil kompletně v Barbarossových rukách. Potom co Peñón vyletěl do vzduchu, dal Haireddin spojit ostrov s pevninou hrází, čímž získal velký chráněný přístav pro svou pirátskou flotilu. Z malého městečka se brzy stal největší trh s otroky a počet jeho obyvatel (včetně otroků) dosáhl sta tisíc. Například Řím v té době obývalo pouhých šedesát tisíc „duší“.

Vzápětí Haireddin předvedl, jakým bude sousedem španělských Habsburků. Vyslal jednoho ze svých nejlepších kapitánů, Aydina reise, známého v Evropě jako Cacciadiavolo, aby využil toho, že Karel V. si vzal s sebou do Itálie na císařskou korunovací větší část válečného loďstva. Nejvíce to odnesly Baleáry a Valencie. A když Aydin, který byl původem Ital, navíc pomohl k útěku ze Španělska údajně až sedmdesáti tisícům morisků, tedy Maurům přinuceným oficiálně konvertovat ke katolicismu, Karel proti němu vyslal část svého loďstva. Jeho velitel Rodrigo Portuondo však přitom přišel nejen o život, ale i o řadu lodí. „Byla to největší ztráta, kterou španělská flotila galér kdy utrpěla,“ glosoval tuto porážku sevillský kronikář a historik Francisco Lopez de Gomara. Na nářky však nebyl čas. „Pokud tuto katastrofu nezastavíme, ztratíme kontrolu nad dopravou zboží ve Středomoří od Gibraltaru na východ,“ nabádal panovníka toledský arcibiskup Alonso de Fonseca y Ulloa. Znamenalo to dobýt Alžír, nejzápadnější osmanskou výspu na severoafrickém pobřeží

a vypořádat se jednou pro vždy s jeho pirátským vládcem. To se však rovnalo válce se samotným Sulejmanem, který pouhých deset dnů před pádem alžírského Peñónu vyrazil na tažení, které ho dovedlo v září 1529 až k branám Vídně Karlova bratra Ferdinanda I.

Měníci se poměr sil v Evropě spolu s osmanským nebezpečím nutil Klementa VII., aby se s Karlem V. dohodnul na formě soužití. I proto se uvolil vložit císařskou korunu na jeho hlavu. V Bologni, kde k tomu v únoru 1530 došlo, se papež s císařem domluvili o pár dnů později i na budoucnosti řádu svatého Jana Jeruzalémského. Už v březnu předcházejícího roku Karel V. nabídl johanitům, kteří si v té době druhým rokem užívali v Nice pohostinnosti savojského knížete Karla III., opětovně Maltu a Tripolis, „aby zde v míru mohli vykonávat povinnosti svého řádu ve prospěch křesťanstva a aby zde použili své síly a zbraně proti zákeřným nepřátelům svaté víry“. Velmistr, stejně jako ostatní nejvyšší představitelé řádu, se k tomu však stavěl nadále více než skepticky.

Tentokrát si L'Isle Adam vzal jako záminku, proč musí opět říci „ne“, nezávislost řádu. Nemůže být přece vazalem španělského krále. To se nakonec obešlo formalitou. Rytíři každoročně odevzdají na svátek Všech svatých sicilskému místokráli, jako Karlovu zástupci, jednoho sokola vycvičeného k lovu, kterými byla Malta proslulá. Zároveň se zavázali, že nezatáhnou Madrid do žádného válečného konfliktu. Dojde-li však k válce mezi Osmany a Španělskem, řád podpoří s papežským souhlasem svého formálního lenního pána. Další kámen úrazu představoval Tripolis. L'Isle Adam se představě tohoto města na berberském pobřeží vzpěchoval více než vyhlídkám na Maltu. Oslabený řád na jeho obranu neměl dostatek sil ani prostředků, ale Karel V. trval na svém a papež, kterému byl velmistr povinován poslušností, stál tentokrát na jeho straně.

Císař předal Maltu rytířům oficiálně 24. března 1530 a o měsíc později to stvrdil svou bulou i papež. Za sedm měsíců, koncem října 1530, jejich galéry doprovázené houfem nákladních lodí opustily Sicílii, aby během jediného dne překonaly pětadevadesát kilometrů dělicích je od nové vlasti. Malá flotila, která s sebou vezla i řadu obyvatel Rhodu spjatých s johanity, zakotvila v zátoce Marsa. Vítání nebyli, byť L'Isle-Adam slíbil tamním obyvatelům, že řád bude respektovat

jejich dosavadní práva a svobody. Místní šlechta se přesto ostentativně stáhla do metropole Mdiny, jen aby si od nových, nechtěných „pánů“ udržela odstup. Mnoha z nich i to bylo málo, a tak se raději vystěhovali na Sicílii.

Mapa Malty z roku 1535

KONEC ILUZÍ

Třebaže se stále hovořilo o tom, že se blíží rozhodující střet mezi křesťanstvím a islámem, mezi Karlem V. a Sulejmanem, „protože svět nemůže snášet“, vyjádřeno slovy humanistického myslitele Erasma Rotterdamského, „že na obloze jsou dvě slunce“, tento konflikt už probíhal. Oba jeho protagonisté ho chápali jako duel o vládu nad tehdejším světem, o to kdo bude skutečným „císařem“, dědicem římského impéria. „Tak jako je jediný bůh na nebi, může být na zemi jen jedna říše. Španělsko je jako ještěrka, která si tu a tam vytáhne z prachu stéblo trávy, zatímco náš pán je roven draku, který pozře naráz svět, otevře-li ústa,“ dal se slyšet tehdejší první muž osmanské dvorské rady, *divan*, osmatřicetiletý velkovezír Ibrahim paša.

Pokud do té doby představoval hlavní bojiště Balkán, nyní jím bylo i Středomoří, v posledních letech doména muslimských pirátů

Haireddin Barbarossa

z Berberského pobřeží v čele s Haireddinem Barbarossou. A právě tohoto muže si Sulejman vybral, pravděpodobně na základě rady Ibrahima paši, za nového vrchního velitele válečného loďstva. Pokud měly být sultánovy galéry důstojným soupeřem španělské flotily, kterou vedl zkušený janovský kondotier Andrea Doria, sloužící dříve Francouzům, pak mu musel velet Barbarossa, usoudil Ibrahim paša. Sulejman následně rozhodl, aby vedle takzvané „obrané flotily“, jejímž hlavním úkolem byla ochrana Konstantinopole, vznikla ještě „flotila evropská“ určená pro útok na křesťanský svět. A od toho už byl jen krůček k plánům na ovládnutí „zlatého jablka“, tedy bývalé metropole Římské říše. Tím by sultánovi patřil i titul císaře a s ním vláda „nad celým světem“.

Během pár měsíců sjelo na vodu v konstantinopolském arsenálu, *tersâne*, na šest desítek nejmodernější galér postavených pod Barbarossovým osobním dohledem. A Sulejman měl pro ně první úkol, průzkumnou plavbu k Itálii s cílem zjistit, jak by mohl případný útok na Apeninský poloostrov vypadat. Klement VII. se v létě 1534 třásl strachem za římskými hradbami, zda se nejedná o invazi, ale osmanský admirál měl jiné plány. Vedle Tripolisu zůstával jednou z posledních španělských enkláv na Berberském pobřeží Tunis. Když sultán v polovině srpna toto město, jehož vládce se držel u moci jen se španělskou pomocí, snadno dobyl, situace ve Středozeří se radikálně změnila.

Necelé dva dny plavby od Tunisu ležela Malta a den od ní už byla Sicílie. Tato asi sto osmdesát kilometrů široká oblast představovala bránu do západního Středomoří a Malta byla klíčem, který ji otevíral. Řád svatého Jana Jeruzalémského se tak opět ocitl v bojové linii. „Napadnout nepřítel a zahnat ho z křesťanského moře,“ tak zněla odpověď Karla V. na osmanskou ofenzívu. Ještě předtím zkusil přelanařit Barbarossu. Ten se však nedal koupit ani za titul španělského místokrále v severní Africe.

Rádcům Karla V. bylo jasné, že nelze dlouho čekat. Sulejmanovy úspěchy zaujaly Františka I. a od toho už byl jen krůček k „nesvaté alianci“, jež by mohla Francii pro začátek přinést, vedle oslabení Španělska, vytouženou severní Itálii. Z těchto důvodů František I. také pod rouškou nákupů exotických zvířat z Afriky tajně financoval

Barbarossu. „Nemohu popřít, že si přeji, aby byl Turek mocnější a byl připraven na válku, ne kvůli sobě, neboť je nevěřící a my jsme křesťané, ale proto, aby oslabil císařovu moc, donutil ho k vyšším výdajům a ostatním vládcům, kteří proti němu stojí, (tak) poskytl bezpečnost,“ vysvětlil František I., proč se paktuje s nepřítelem *civitas cristiana* číslo jedna. Samozřejmě se to neutajilo a habsburská propaganda snadno vyrobila z Františka I. „křesťanského řezníka křesťanství“.

Flotila Karla V. ostřeluje Goletu roku 1535

A tak, když do Španělska dorazily asi dva miliony dukátů v podobě zlata a stříbra Inky Atahualpy, nedalo se déle váhat už z toho důvodu, že Sulejmana v danou chvíli zaměstnával více než „římský císař“ stejně nebezpečný, ne-li ještě nebezpečnější východní soused, šíitský „odpadlík od pravé víry“ perský šáh Tahmâsp. Začátkem června 1535 španělský král soustředil pod své velení čtyřiasedmdesát španělských, janovských, papežských, portugalských a johanitských galér, včetně olovenými pláty pod čarou ponoru pancéřované johanitské karaky *Sant'Anna*. Doprovázelo je třicet galeot a fust společně

s třemi stovkami dopravních plavidel. Lodě vezly celkem pětadvacet tisíc mužů, vesměs španělských, italských a německých žoldnéřů, dva tisíce koní a také čtyři tisíce *dame di piacere*, tedy prostitutek. Dva týdny nato zakotvila tato flotila včetně císařské na zádi zlacené *capitany* poblíž pevnosti Goleta u vjezdu do zálivu, na jehož břehu leželo město pojmenované údajně podle kartaginské bohyně plodnosti Tanit, tedy Tunis. Trvalo devětadvacet dnů, než *Sant'Anna*, vyzbrojená pětadvaceti děly, rozstřílela společně s dalšími galérami hradby Golety natolik, aby ji mohla vzít pěchota útokem. Ještě předtím odtud uprchli společně s osmanskými janičáři Barbarossovi osvědčení kapitáni Cacciadiavolo a Sinan Žid.

Když Karel V. ovládl vjezd do zálivu, přišla řada na Tunis. Barbarossa si uvědomoval, že jeho situace je více než vážná. Především se obával vzpoury desetitisíců tisíců křesťanských otroků. Chtěl je dát preventivně všechny pobít, ale proti tomu se postavili jeho podřízení, kteří nechtěli přijít o svůj živý majetek. Události daly za pravdu prozíravému Barbarossovi. Ráno 21. července vjel Karel V. do Tunisu, jehož bránu mu otevřeli vzbouření otroci.

Rozběsnění žoldnéři vtrhli do ulic, které proměnili v jatka. Kdo se nehodil jako otrok, toho zabili. Muslimští obyvatelé Tunisu tak na vlastní kůži zažili to, co s oblibou prováděl jejich bývalý pán na italském a španělském pobřeží. Zahynula prý třetina obyvatel, asi patnáct tisíc lidí. To už byl Haireddin dávno pryč. Společně s janičáři a dvěma tisíci dalších mužů zmizel do nedalekého přístavu Bona, kde kotvilo čtrnáct jeho lodí. Andrea Doria však nevyužil početní převahy a nic nepodnikl, aby mu v tom zabránil.

Karel V. si nedopustil malou zlomyslnost, když napsal Františkovi I., že by se s ním měl společně radovat z jeho „nesrovnatelného vítězství“, které přineslo svobodu prý až dvaceti tisícům křesťanů, zničení dvaosmdesáti pirátských galeot a galér a navíc ještě i smrt Barbarossovi, jak se říkalo. Do Tunisu se vrátil Mulay Hasan a do pevnosti Goleta se nastěhovaly dva tisíce španělských žoldnéřů, aby město chránili a de facto také pro svého krále hlídali.

Opojení z vítězství rychle vyprchalo. Postaral se o to Barbarossa, když první zářijový den dobyl a důkladně vyplnil přístav Mahón na Menorce. A tak, třebaže se v Evropě o Karlovi V. mluvilo jako

o „císaři Afriky“, ve skutečnosti se nic nezměnilo. Sulejman získával v Bílém moři stále zřetelněji navrch. To si uvědomovali i Benátčané posílající sultánovi nemalé sumy za to, že nechá na pokoji jejich nej-důležitější kolonie jako Krétu, Kypr či Korfu.

Na podzim 1535 přijel Barbarossa opět do Konstantinopole, aby Sulejmana přesvědčil, že nyní, po vítězství nad perským šáhem, je třeba se znovu zaměřit na Středozeří. Už měl i hotový plán. Byl jím útok na Itálii. Nejprve osmanská flotila získá kontrolu nad Otrantským průlivem, oddělujícím Jaderské moře od Jónského mezi italským Otrantem a albánskou Vlorou. Následně se u Otranta vylodí vojsko, které mezitím do Vlory přivede sám Sulejman.

Tento plán se na první pohled zalíbil francouzskému vyslanci Jeanovi de la Forest. Zapadal totiž plně do projektů jeho pána. Výsledkem byla „únorová smlouva“ z roku 1536, poskytující Francouzům rozsáhlé výhody v obchodu s Osmanskou říší a činící z nich ochránce všeho křesťanstva v sultánových zemích, ale také, a to především, tajná úmluva o společném útoku na Itálii. Zatímco František I. napadne Savojsko, Milánsko a Janov, Barbarossa zaútočí u Neapole.

Tajná jednání s cizími vyslanci a také používání pečeti s textem „*Sultan Ibrahim*“ během Sulejmanovy nepřítomnosti vedly v roce

František I. a Sulejman

1536 k popravě prozápadně orientovaného velkovezíra Ibrahima paši, kterému se kvůli tomu někdy říkalo „Frenk“, tedy Frank, což bylo označení pro člověka ze Západu. Odstranění Ibrahima paši a problémy v chodu konstantinopolského arsenálu zapříčinily odklad útoku na Itálii až na jaro 1537. Podle dva roky starého Barbarossova plánu Sulejman vyrazil s dvacetitisícovým vojskem do albánské Vlory, zatímco „evropská flotila“ se zaměřila na přípravu podmínek pro invazi do jižní Itálie. Ze všeho nejdříve měla obsadit strategický ostrov Korfu, „klíč“ k Jaderskému moři v držení Benátek. „Turek povede válku na moři a možná pronikne až k Římu, protože Sulejman stále volá: Na Řím! Na Řím!“ tvrdil František I., ale sám se k útoku do Lombardie a Piemontu neměl, byť s tím Sulejman počítal.

Koncem srpna Sulejman nařídil Barbarossovi dobýt konečně Korfu. V září se u stejnojmenné obležené benátské pevnosti na ostrově objevila francouzská flotila. Když její velitel Bertrand d'Ornesan nepřemluvil osmanského admirála k nájezdu na jižní Itálii, zase celý dotčený odplul. Benátčané Korfu ubránili a Barbarossa po třech týdnech obléhání ukončil. Rozladěný Sulejman nakonec nařídil návrat domů. Hlavně ho zklamal jeho francouzský „bratr“, jak se oslovovali v dopisech. František I. totiž místo vpádu do severní Itálie válčil se Španěly v Pikardii. Nedá se vyloučit, že se v poslední chvíli společného vpádu na Apeninský poloostrov zalekl. Svou roli tu sehrál i papež Pavel III., který Františkovi naznačil, že by mu mohl k vytoužené Lombardii dopomoci i bez osmanského přispění a že by ji Karel V. mohl vyměnit za francouzskou účast ve „svaté alianci“ proti „tureckému tyranovi“.

Koncem roku 1537 využil Pavel III. příhodný okamžik a zmíněné spojení domluvil, ale bez Francie. Papež chtěl pro tento projekt, v němž samozřejmě počítal s řádem svatého Jana Jeruzalémského, získat také Karlova bratra Ferdinanda I., ale v tomto případě narazil. Podle úmluvy ze začátku února 1538 měla „svatá liga proti Turkovi“ postavit celkem padesát tisíc pěšáků, čtyři tisíce jezdců a dvě stě galér, Španělé a Benátčané po dvaosmdesáti, zatímco papež by jich zaplatil šestatřicet. Za vrchního velitele Karel V. prosadil osvědčeného Andreu Doriu. Pavlovi III. se navíc podařilo Karla V. a Františka I. dostat k jednacímu stolu. Sešli se v létě téhož roku v Nizze. Třebaže se

francouzský král nedal přemluvit, aby se k Svaté lize připojil, výsledkem bylo desetileté příměří mezi Madridem a Paříží.

Ještě než se účastníci nového „křížového tažení“ připravili, Sulejman se objevil v Moldávii, aby potrestal tamního odbojného vojvodu Petera IV. Rareše. Také Barbarossa nezahálel. „Tento rok měli Benátčané více než pětadvacet ostrovů, na každém jednu až dvě pevnosti. Ty všechny byly dobyty, dvanáct ostrovů bylo přinuceno platit tribut, a ostatních třináct bylo vypleněno,“ shrnul události následujících měsíců tehdejší osmanský historik Kâtîp Çelebi. Ale to ještě nemělo být vše.

*Alegorie vlády Karla V. jako císaře Svaté říše římské
obklopeného protivníky a nepřáteli*

Během nájezdu na jižní pobřeží Kréty se Barbarossa dozvěděl, že na Korfu kotví od června dva a osmdesát benátských, papežských a johanitských galér. Čekaly tam na Španěly. Jenže sicilský místokrál Ferrante Gonzaga se nehodlal pohnout z Messiny, dokud se k němu nepřipojí Andrea Doria se španělskou flotilou. To popuzovalo hlavně

Benátčany. Dobře věděli, že jejich ztráty Doriu ani Karla V. netrápí, že je spíše těší. Doria si dával na čas i proto, že právě probíhala další tajná jednání s Barbarossou, zda by přece jen nepřešel na Karlovu stranu. Stále netrpělivější benátský admirál Vittore Capello se nakonec domluvil se svým papežským protějškem, aquilejským patriarchou, jinak benátským rodákem Markem Grimanim, že alespoň udeří na osmanskou pevnost Preveza na severořeckém pobřeží sloužící jako důležitá námořní základna pro případ útoku do Jaderského moře. Pokus o vyloďení v polovině srpna 1538 ale ztroskotal v palbě osmanských děl.

Za takové situace nemohl Barbarossa zůstat nečinný. Neměl to ani v povaze. Zatímco plul k Preveze, Andrea Doria po dlouhých odkladech zamířil ke Korfu. Zakotvil tam 22. září. Místo slíbených dvaosmdesáti lodí jich přivezl jen devětačtyřicet, ale i tak mělo mít loďstvo Svaté ligy nad osmanským převahu sto jednatřicet galér oproti pětaosmdesáti galérám, třiceti galeotám a pětatřiceti dopravním lodím.

Po třech dnech zdlouhavých porad tria vrchních velitelů vyplula křesťanská flotila na moře a hnána příznivým větrem směřovala opět k Preveze, aniž by Doria sdělil svým kolegům, co má přesně v úmyslu, natož, aby vydal pokyny pro případnou bitvu. Ligistické lodě zastavily poblíž ostrovů Paxos a Antipaxos ležících mezi Korfu a Prevezou. Teprve tady Doria seznámil válečnou radu a spojence, že hodlá dobýt Prevezu útokem z pevniny.

Čáru přes rozpočet mu ale udělal Barbarossův podřízený Sinan reis. Odhadl přesně Doriův plán a dal proto na mysu Actio naproti Preveze, u něhož došlo ke známé námořní bitvě mezi Markem Antoniem a budoucím římským císařem Augustem, vybudovat dělostřelecká postavení. Bez ovládnutí Actia nemohl Doria pomýšlet na útok na Prevezu, ani na střet s osmanskou flotilou. Neměl, jak donutit Barbarossu k tomu, aby opustil vody Ambrakijského zálivu, když sedm set metrů široký vjezd do něj z obou stran, tedy z Prevezy a Actia, ovládala jeho děla.

Když ztroskotaly během 25. a 26. září tři pokusy vysadit na Actio pěchotu, a když se navíc zhoršilo počasí, Doria k večeru 27. září zamířil se svými loděmi dále na jih od Prevezy k ostrovu Lefkáda.

Na válečné poradě ligistických velitelů pak zazněl nápad pokusit se Barbarossu vylákat z jeho ulity a poblíž nedaleké osmanské pevnosti Lepanto ho přinutit k boji. Sulejmanův admirál skutečně svůj úkryt opustil. Vycítil totiž příležitost, kterou mu nabídlo bouřlivé počasí a fakt, že se křesťanská flotila hodně rozptýlila. Doria totiž ponechal mezi větší částí flotily a nepřítelem benátské a johanitské lodě, aby ho chránily před možným útokem jako štít, popřípadě jako návnadu pro Barbarossu.

V noci se počasí zlepšilo a osmanský *kapudan paša* vydal instrukce k útoku. Ráno 28. září zahlédli hlídkující námořníci na benátských lodích blížící se nepřátelské galéry tvořící tři velké formace, ve středu Barbarossa a na křídlech veleli piráti Turgut a Sinan reis. Osmanští kapitáni si vyhlédli za první oběť velkou a pomalou benátskou *capitanu*. Kapitán Alessandro Bondulmier nechal protivníka, aby se k jeho *Galeone di Venezia*, opatřené kovovými pásy jako pancíři na bocích a vyzbrojené pětadvaceti těžkými děly, co nejvíce přiblížil a pak se do něj pustili jeho dělostřelci. Nepomohlo ani, když osmanské galéry zkusily jinou taktiku, vypálily z pásma dostřelu a okamžitě se stahovaly zpátky. Kolem *capitany* se rojily benátské galéry, které ji chránily před nájezdy, zatímco její dělostřelci drželi nepřítele v uctivé vzdálenosti.

Doria se v té době se španělskými a janovskými loděmi zdržoval asi patnáct kilometrů opodál, poblíž ostrůvku Sesola ležícího na úrovni poloviny Lefkády. Benátčané za ním poslali několik doprovodných korvet s žádostí o pomoc. Vracely se se vzkazem, že se jí brzy dočkají. Doria se ale od Sesoly nehýbal, a to i přes příznivý vítr. Tady ho nakonec dostihly *capitany* Vincenza Capella a Marca Grimaniho. Oba spojenečtí velitelé se do něj pustili, proč ještě váhá. Doria místo odpovědi nařídil zformovat útočnou sestavu a plul k místu boje. Místo toho, aby nepřítele napadl, jen z dálky sledoval zoufalý boj benátské *capitany* a dalších galér Serenissimy, kterým sekundovaly lodě rytířů řádu svatého Jana Jeruzalémského. Třebaže byly jen čtyři, představovaly pro Barbarossu společně s *Galeone di Venezia* nejtvrdší protivníky.

Večer janovský admirál z místa bitvy „uprchl a všechny malé galéry ho následovaly“, popsal konec bitvy Kâtip Çelebi. Třebaže Sulejman

slavil velké vítězství, zase taková sláva to nebyla. Krátce nato totiž silná bouře poslala ke dnu hned sedmdesát Barbarossových lodí. Ligistická flotila ztratila celkem dvanáct galér, mnohem devastující byl ale psychologický dopad. Boj totiž vedli fakticky jen Benátčané a ti si následně nebrali servítky. Vyjadřovali se o Doriovi jako o „zbabělci“ a „zrádci“. A to ještě nevěděli, že krátce před Prevezou se janovský admirál 20. září sešel v přítomnosti španělského místokrále s Barbarossovým emisarem, aby se pokusili podle instrukcí Karla V. osmanského admirála koupit. Od toho už byl jen krůček k podezření, jaké techtle mechtle Doria s Barbarossou má.

Bitva u Prevezy

Doria Benátčany dorazil tím, že měsíc po Preveze dobyl Castelnovo v Boce Kotorské, ale místo toho, aby pevnost předal bývalým majitelům, tedy zástupcům Serenissimy, klidně si ji ponechal. Když se následující rok objevilo u Castelnova na dvě stě osmanských lodí, aby ho dobyly zpět, Doria, který tomu jen z dálky asistoval se sedmačtyřiceti galérami ukrytými v Otrantu, se vzmožil pouze na žádost, zda by mu Benátky nepomohly. Odpověď si mohl každý snadno domyslet.

V říjnu 1540 se v republice svatého Marka dočkali vytouženého, i když draze zaplaceného míru. Vedle třiceti tisíc dukátů, které museli každoročně odvádět jako „dar“, přišli o řadu ostrovů v Egejském moři. Největší ztrátu představovala Nafplio a Monemvasia na jižním Peloponésu. Sulejmanovi mír s Benátkami z října 1540 vyhovoval. František I., který se před necelými dvěma lety dohodl s Karlem V. na ukončení nepřátelství, zase obrátil. Vypočítavý Francouz si původně myslel, že by za přistoupení k protiosmanské alianci mohl dostat vytoužené milánské knížectví, ale přepočítal se. Když Karel V. daroval Milánsko svému synovi Filipovi, František obnovil spojenectví s Konstantinopolí. Sulejman mu nic nevyčítal. Chystal se k tažení do Persie, takže se mu hodilo, že Francouzi budou držet Španěly a rakouského Habsburka Ferdinanda I. v šachu.

Třebaže Svatá liga zanikla, Karel V. se nevzdával. Věřil, že by mohl nepříznivý vývoj ve Středozeří zvrátit. Když se Sulejman vypravil v létě 1541 do Uher a vzal s sebou i Haireddina, císaře napadlo, že by to mohl být příhodný okamžik pro výpravu proti „Barbarossovou království“, proti Alžíru. Nezastavil ho ani nedostatek financí, ani Doriovy námitky. A aby se vyhnul střetu s osmanským loďstvem, hodlal Karel V. vyplout až na podzim. Dvacátý říjnový den se celá flotila pěti set pěti plavidel, z toho pětasedmdesát galér, třicet galeot a dalších tři sta dopravních lodí, shromáždila nedaleko Alžíru. Barbarossa, který už několik let trávil tradičně zimu v Konstantinopoli, pravděpodobně s tak pozdním útokem nepočítal. Nyní se musel plně spolehnout na svého zástupce Hasana Aghu a šest tisíc mužů posádky.

Ještě než se většina z dvaadvaceti tisíc španělských pěšáků dostala na břeh, 25. října se prudce změnilo počasí. Silný déšť a vítr nejen komplikovaly vyloďení, ale především bránily v nasazení děl kvůli vlhnoucímu střelnému prachu. Toho využil Hasan Agh. Tento italský poturčenec, jehož přezdívka znamená „eunuch“, zaútočil v čele janičářů proti samotnému císaři a málem se mu podařilo ho, nebýt rytířů z Malty, zajmout. Když v noci ještě více zesílil vítr a nahnal řadu španělských galér na břeh, piráti a janičáři pohodlně pobíjeli na plážích ty, kterým se podařilo se při ztroskotání zachránit, popřípadě je zajímali jako otroky. Karel V. zatím prchal ve tmě se zbytky vojska pryč. Asi po třiceti kilometrech nastoupil na jednu z Doriových galér. Jeho

vojáci takové štěstí vesměs neměli, chyběly totiž lodě. Celkem jich bylo zabito anebo zajato asi dvanáct tisíc. Nových otroků bylo tolik, že se prodávali kus za cibuli. Císařská flotila ztratila sto padesát plavidel. Hasan Agh ukořistil navíc všechna děla. Španělskou pokladnu toto fiasko celkem připravilo o čtyři miliony zlatých dukátů.

Španělská flotila útočí roku 1541 na Alžír

Když Karel V. prchal od Alžíru na rozbouřeném moři, kam dal naházet i své koně, jen aby se zachránil, byl v duchu rozhodnut, že ho na válečné galérie už nikdo nikdy neuvidí. „Člověk musí děkovat Bohu za vše a doufat v Boží dobrotu, aby nám po této nehodě daroval více štěstí,“ napsal do Vídně bratrovi Ferdinandovi I., který musel strávit také nepříjemnou porážku, když se osmanské vojsko zmocnilo Budy a spolu s ní získalo kontrolu nad téměř celým uherským královstvím.

A když navíc František I. obnovil válečné akce proti Španělům ve Flandrech, Karel V. měl jiné starosti než Středozeří. O to více prostoru získal „alžírský král“ Barbarossa. Loďstvo, které na sultánův příkaz vybudoval, se téměř každoročně nerušeně promenovalo u italských břehů, jako kdyby se pohybovalo jen několik kilometrů od Konstantinopole a ne od Říma nebo Neapole.

To povzbudilo Františka I. natolik, že navrhl Sulejmanovi koordinovat jejich vojenské akce při novém tažení proti Habsburkům. Zatímco osmanské vojsko vyrazí do Uher, sultánova flotila se přidá k francouzské. Stalo se tak v létě 1543. Barbarossa nejprve se svými sto deseti galérami vyděsil Řím, když se koncem června objevil u Civitavecchia. Poté společně s francouzským loďstvem oblehl Nizzu, ale ani vyplundrování jejího okolí nemohlo zakrýt skutečnost, že toho flotily „nesvaté aliance“ příliš nedosáhly. Přitom to nebylo nic levného. Jen tato námořní výprava stála Sulejmana dvaasedmdesát milionů akçe, což je milion dvě stě tisíc (zlatých) dukátů. Přitom v tomto roce byl příjem státní pokladny v Konstantinopoli 198,9 milionů akçe.

Po neúspěšném obléhání Nizzy Francouzi Barbarossu přesvědčili, aby prezimoval se svými třiceti tisíci muži v Toulonu. Slibovali mu, že mu pomohou zmocnit se příštího roku „tuniského království“. Evropa si tak mohla udělat obrázek o tom, jak vypadá mírumilovná přítomnost muslimů v křesťanské, navíc spojenecké zemi. „Člověk by mohl mít v Toulonu za to, že je v Konstantinopoli,“ napsal jeden z šokovaných návštěvníků města. Ze zvoníc kostelů se ozývalo volání muezzinů, tamní katedrála byla přeměněna na mešitu a platilo se osmanskými *aspri* a *akçe*.

Francouzsko-osmanské spojení ale nakonec skončilo konfliktem. František I. neměl nikdy v úmyslu poslat své loď k Tunisu, a protože se ke Karlovi V. proti němu připojil ještě anglický Jindřich VIII., začal z aliance s Konstantinopolí couvat. Barbarossa, kterého se Francouzi snažili z Toulonu vystrnadit, však zablokoval jejich flotilu a žádal odškodné. Odplul teprve koncem května 1544, když vyinkasoval osm set tisíc zlatých ecu. A až do září opět plenil italské pobřeží. Z bezpečné vzdálenosti tomuto počínání asistoval Gianetto Doria, synovec janovského admirála s pětadvaceti galérami. Střetu